

LENKA PŘIBYLOVÁ

JEŠTĚ K PROBLÉMU VLADIMÍR HELFERT A MANNHEIMSKÁ ŠKOLA

Ve svém diskusním příspěvku, jehož psané znění tu předkládám, bych si dovolila navázat na vystoupení s. dr. Rudolfa Pečmana, CSc. (srov. jeho referát na str. 35–39 tohoto sborníku, pozn. red.), konkrétně na jeho citaci Helfertova názoru o kontinuitě hudebních fenoménů moravského teritoria a specifických rysů mannheimské symfonie, kde bych chtěla dopad Helfertova stanoviska poněkud upřesnit. Předpoklad pro diskusní příspěvek mi poskytla má diplomní práce „Symfonie 18. století na Moravě“, kde jsem aplikovala Helfertovy dílčí teoretické názory (např. systematiku vývojové linie provedení v sonátové formě, kritérium přístupu k melodice skladeb Františka Václava Míči atd.), čímž výrazně vystoupila nosnost Helfertových myšlenkových gradací v kontextu se širším zázemím hudebního materiálu. Diplomní práci jsem však především naplnila jeden z Helfertových osobních vědeckých cílů, jak jej vyjádřil slovy: „Česká *sinfonie předklasická*. Zde *chci propracovat zachované sinfonie klášterní a ukázat na širokém dokladovém materiálu to, co jsem už viděl v sinfonii Míčově: že sinfonie klasická má jeden ze svých nejdůležitějších kořenů na naší půdě. Bude to zase objev...*“ (Moje literární plány, in: O hudební tvořivosti I, Praha 1970, 388.)

Jak vyplynulo z dochovaných pramenů, začíná na Moravě historie symfonie ve smyslu samostatné instrumentální formy s nástupem 50. let 18. století. Na základě vícepólové analýzy, kdy jsem hodnotila úroveň periodického členění melodické linie, vyspělost tematického dualismu, rozsah a funkčnost provedení, aplikaci melodických manýr a půdorys sonátové formy v širším slova smyslu, jsem dospěla k názoru, že mannheimská tvorba nejen že nemohla přijmout hudební atmosféru Moravy v duchu inspiračního zdroje svého kompozičního kánonu, ale z důvodu malého rozšíření mannheimských děl na Moravě nevyvolala postupně ani zpětnou reflexi ve vlastní symfonii moravské.

Na možnosti styčných bodů kontinuity moravské a mannheimské symfonie, jak je nastínil Vladimír Helfert, lze proto reagovat následovně:

1. *Původ melodických manýr*. Mannheimští se s nejtypičtějšími z manýr — s tzv. raketovým motivem a mannheimským vzdechem (srov. Hugo Riemann: *Der Stil und Manieren der Mannheimer*, in: DTB VII, 2, Lipsko 1906, 7n.) — sice mohli setkat již na Moravě, avšak ne jako se specifickými

prvky moravskými, nýbrž v souvislosti s naprosto převládajícími fenomény melodiky italské, jak je akceptují symfonie Josefa Raymunda Kellera a Františka Weigertha, jejichž vznik časově lokalizujeme do 50. let 18. století. Skladby mladších autorů symfonií rovněž aplikují mannheimské manýry jen výjimečně. Osobitost hudebního jazyka Moravy lze z hlediska tohoto kritéria považovat za minimální.

2. *Zařazení menuetu v rámci sonátové formy.* Vlastní moravskou symfonií je menuet reflektován až na přelomu šedesátých let 18. století v díle Antonína Neumanna a Karla Suchánka. Helfertův pokus o chápání mannheimské aplikace menuetu ve smyslu ohlasu zkušeností a obliby z Moravy tímto opět vyznívá značně sporadicky.

3. *Melodická obdobnost tématu Míčovy operní sinfonie z roku 1735 a Holzbauerovy symfonie z padesátých let jako důkaz personální návaznosti.* S obměnou citovaného tématu se však na Moravě setkáváme též v první větě symfonie Carola Flodra Sancto Romano z roku 1771, což jen dokresluje již Helfertovo zpochybnění aspektu teritoriálních vztahů vnesené termínem „wandernde Melodie“.

Nastíněné úvahy vybízejí k domněnce (na rozdíl od názoru V. Helferta), že k evolučním zásluhám mannheimské školy je nutno přistupovat ve smyslu aplikace idejí matně koncipovaných v hudbě italské a německé, kdy podloží posunu filozoficko-estetických norem vyvolalo vznik „osobitého“ kompozičního kánonu. Morava měla — jako výchozí bod umělecké dráhy českých hudebních emigrantů — naprosto nepodstatný význam.

Na základě citovaných zjištění dospíváme k závěru, že Vladimír Helfert poněkud přecenil kompozičně-sociologickou sféru Moravy, ať již měl na mysli vlastní jev moravské symfonie či předpoklad vztahu Moravy a evoluce mannheimských principů. Lze se domnívat, že ke zkreslení dospěl Vladimír Helfert pod dojmem epochálního bádání na poli sinfonií Míčových, bádání ve své době neobyčejně významného. Zásluha o odhalení jaroměřické kultury z počátku 18. věku, především však nesčíslná řada výjimečných prací věnovaných dějinám české hudby, je v tvůrčím odkazu Vladimíra Helferta tak grandiózní, že malé nedořešení, o němž se ve svém příspěvku zmiňujeme, nikterak neubírá Helfertovu zjevu na velikosti.

NOCHMALS ZU VLADIMÍR HELFERT UND DER MANNHEIMER SCHULE

Bei dem Studium technischer Momente der Symphonie in Mähren (Periodizität der melodischen Linie, thematischer Dualismus, Durchführung, melodische Manieren, Grundriß der Sonatenform im weiteren Wortsinn usw.) kann man zur Ansicht gelangen, daß das Schaffen der Mannheimer weder mährische Vorbilder verwendet, noch in Anbetracht seiner geringen Verbreitung einen Widerhall im mährischen Gelände hervorrufen konnte. Helferts Hypothese über einen Einfluß Mährens auf die Mannheimer Symphoniker ist kritisch zu werten, besonders in Fragen der sogenannten Mannheimer Manieren, die eine Folge des italienischen Imports waren, bei der Problematik des Vorkommens von Menuetten in mährischen Symphonien, die hier erst an der Wende der sechziger und siebziger Jahre des 18. Jahrhunderts auftauchen, und schließlich bei der Wertung der Melodik F. V. Míčas. Mähren, das Ausgangsgelände der Laufbahn unserer Musiker-Emigranten, hatte also kaum jene Bedeutung, wie Vladimír Helfert annimmt. Nichtdestoweniger war seine Enthüllung der Musikkultur auf Schloß Jaroměřice eine epochale musikwissenschaftliche Tat.